

E. T. A. Hoffmann

Noční kousky

VOLVOX GLOBATOR 2016

E. T. A. Hoffmann:
Noční kousky
volvox globator 2016

E. T. A. Hoffmann:

Noční kousky

1816/1817

inspirováno Callotem

E. T. A. Hoffmann
Die Nachstücke

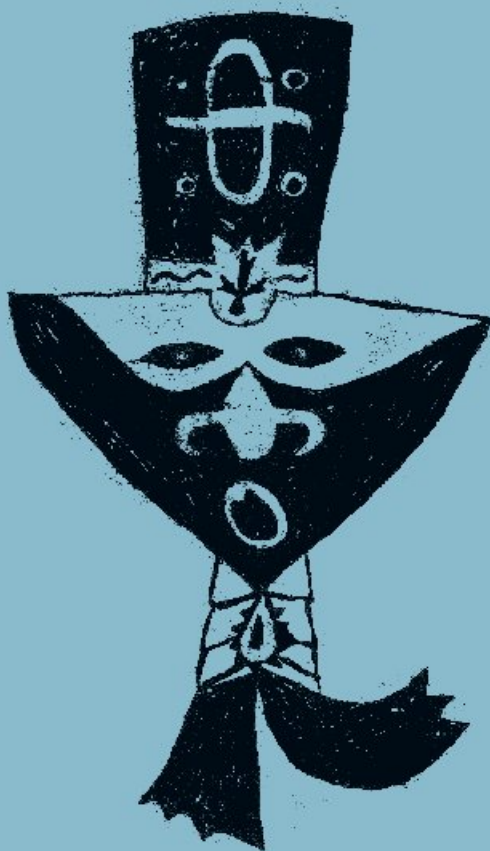
The translation of this work was supported by a grant from the Goethe-Institut which is funded by the German Ministry of Foreign Affairs.

translations © Veronika Pragerová, Marie Krappmanová,
Hanuš Karlach, 2016
Illustrations © Luboš Drtina, 2016

ISBN 978-80-7511-262-0

ISBN 978-80-7511-263-7 (pdf)

ISBN 978-80-7511-264-4 (epub)

Pískoun

Dojista jste všichni zhola nesví, že jsem tak dlouho – tak dlouho nepsal. Matka má nejspíš zlost a Klára si asi myslí, že si tu žiju v samém hýření a docela a úplně zapomínám na svého spanilého anděla, i když se mi jeho obraz hluboko vtiskl do srdce i do mysli. – Ale tak to není; den co den, hodinu co hodinu na vás na všechny vzpomínám a v libých snech přívětivá postava mé spanilé Klárky přechází kolem a těma svýma jasnýma očima se na mě usmívá tak půvabně, jak se usmívávala, kdykoliv jsem k vám přišel. – Ach, jak bych asi dokázal psát vám s duchem natolik rozervaným, jaký mi až doposud vnášel do myšlenek jen zmatek! – Vmísilo se mi do života cosi strašlivého! – Chmurné předtuchy příšerného údělu, jaký mi hrozí, rozestírají se nade mnou jako černé stíny mračen, kterými nepronikne jediný přátelský paprsek slunce. – Teď bych Ti měl říci, co mě potkalo. Musím Ti to říci, to uznávám, jenže stačí, abych na to jen pomyslel, a už se cosi jak pominuté ve mně rozchechtá. – Ach, můj ze srdce milovaný Lothare! Jak to mám udělat, abys alespoň trochu vnímal, že to, co se mi před několika dny stalo, mohlo mě věru zcela nelítostně zahubit. Kdybys tak byl tady, to bys to mohl vidět sám; a Ty mě teď jistě máš za nějakého pošetilého spiritistu. – Krátce a dobře ta strašlivá věc, co se mi stala, jejíž smrtící dojem se marně snažím zaplašit, není nic jiného než to, že před několika dny, totiž 30. října v poledne ve dvanáct hodin, vešel ke mně do jizby obchodník s tlakoměry a nabízel mi své zboží. Nekoupil jsem nic a pohrozil jsem mu, že ho shodím ze schodů, a tak odešel sám od sebe.

Tušíš, že téhle příhodě dávají jistou významnost jen vztahy dotýkající se pouze mne, takové, jaké zasahují hluboko do mého života, a že asi osoba onoho neblahého kramáře na mě jistě působí nepřátelsky. Tak tomu vskutku je. Silou mocí snažím se vzchopit a vyprávět

Ti klidně a trpělivě ze svého raného mládí tolik, aby se Tvé svěží mysli jevilo ve výrazné představě všechno jasně a zřetelně. Už se chystám začít, vidím Tě, jak se směješ a říkáš Kláře: „To jsou pořádné dětinskosti!“ – Smějte se, prosím vás, vysmívejte se mi z celého srdce! – prosím vás velice! – Jenže Bože na nebesích! Vlasy mi vstávají, a jako kdybych vás úpěnlivě prosil, abyste se mi vysmívali, prosil vás šíleně zoufale jako Franz Moor Daniela. – Ale teď už k věci!

Vyjma u oběda vídali jsme, sourozenci a já, otce přes den jen málokdy. Nejspíš měl v zaměstnání hodně práce. Po večeři, která se podle dávného zvyku nosila na stůl už v sedm hodin, odešli jsme všichni, matka s námi, do otcovy pracovny a rozesadili se kolem kulatého stolu. Otec kouřil tabák a k tomu pil z velké sklenice pivo. Často nám vyprávěl hodně podivuhodných příběhů a vždycky se nad nimi tak rozhorlil, že mu pokaždé vyhasla dýmka; to jsem pak vždycky musel vyrukovat s hořícím papírem a zase mu ji zapálit, což byla pro mne vždycky hlavní zábava. Často nám ovšem rozdával obrázkové knížky, seděl beze slova a strnule v lenošce a vyfukoval husté obláčky dýmu, až jsme všichni málem pluli jak v mlze. Za takových večerů bývala matka velmi smutná, a jen odbily hodiny devět, pronesla: „Tak, děti! – na kutě! Na kutě! už jde pískoun, už ho vidím.“ Skutečně jsem pak pokaždé zaslechl, jak někdo těžkými pomalými kroky rachotivě stoupá po schodech; to určitě byl pískoun. Jednou mi to tlumené dupání a dusání připadlo zvláště strašidelné; zeptal jsem se matky, která nás odváděla z pracovny: „Je, mami! Kdo to vlastně je, ten zlý pískoun, co nás vždycky vyhání od tatínka? – jak vypadá?“ „Žádný pískoun neexistuje, milé dítě,“ odpověděla matka, „když říkám pískoun jde, znamená to jenom, že jste ospalí a nemůžete udržet oči otevřené, jako by vám do nich někdo nasypal písek.“ – Matčina odpověď mě neuspokojila, ba v té mé dětské mysli se zrodila zřetelná myšlenka, že matka pískouna jen zapírá, abychom se ho nebáli, slyšel jsem ho přece, jak jde po schodech nahoru. Celý

zvědavý, abych se něco dozvěděl o pískounovi a o jeho vztahu k nám dětem, zeptal jsem se nakonec staré ženy, která pečovala o nejmladší sestru, co že je to za mužského, ten pískoun. „No, Thanelku,“ opáčila, „ty to ještě nevíš? To je takový zlý mužský, ten přijde za dětmi, když nechtějí do postele, a chrstne jim plné hrsti písku do očí, až vyletí a dokrvava si odřou hlavu, pak je nahází do pytle a odnese je na půlměsíc ke krmení svých dětiček; ty tam sedíš v hnízdě a mají křivé zobany jako sovy, těmi nezvedeným lidským dětičkám vyklovávají oči.“ – V mysli se mi začal rýsovat děsivý obraz krutého pískouna; jakmile se večer co večer blížilo po schodech to dusání, roztrásl jsem se strachem a hrůzou. Matka ze mne nevymámila víc než v slzách hlasitě vykoktávané: „Pískoun! Pískoun!“ To jsem vždycky pak utekl do ložnice a celou noc mě trýznil strašlivý pískounův zjev. – Už jsem byl dost starý na to, abych si domyslel, že to všechno s pískounem a s jeho hnízdem plným dětí na půlměsíci, tak jak mi o tom vyprávěla paní, co se o nás starala, není asi úplně pravda; ovšem pískoun i nadále byl pro mne strašidelný přízrak a hrůza a děs mě popadaly, kdykoliv jsem jej nejen slyšel, jak jde po schodech nahoru, ale i jak prudce rozráží dveře u otcovy jizby a vchází dovnitř. Někdy se dlouho nedostavil, pak zas přicházel častěji. Trvalo to celé roky a já si ne a ne zvyknout na to příšerné strašidlo, hrůzná představa pískouna mi v mysli nevybledala. Má obrazotvornost se stále naléhavěji ptala, jak asi pískoun s otcem obcuje; nepřekonatelný ostych mi bránil, abych se otce na to zeptal, ale vzrůstala se ve mně víc a víc touha, abych sám – sám vypátral to tajemství a bájeslovného pískouna uviděl. Pískoun mě zvalil ke všemu podivuhodnému, neobyčejnému, k věcem, které se člověku uhnízdí v mysli tak snadno už v dětství. Nebylo mi nic milejší než slyšet nebo číst hrůzné historky o skřítcích a čarodějnicích, o Palečcích a tak dále; ovšem na prvním místě byl vždycky pískoun, toho jsem co prapodivnou, ohyzdnou postavu křídou a uhlem kreslil

po stolech, po skříních i po zdech. Když mi bylo deset, matka mě z dětské jizby přemístila do komůrky, která byla na chodbě nedaleko otcova pokoje. Pořád ještě jsme museli vždy rychle odejít, když se úderem deváté ozval ten neznámý. Ve své komůrce jsem vždy zaslechl, jak vchází k otci, a záhy nato mi připadalo, jako kdyby se po domě šířily jakési jemné, podivně vonící výpary. Spolu se zvědavostí rostla a rostla odvažha nějak se s pískounem už seznámit. Častokrát jsem se rychle vykradl z komůrky na chodbu, když matka přešla kolem, ale nedokázal jsem zachytit sluchem nic, protože pískoun byl pokaždé už za dveřmi v pokoji, když jsem došel až tam, kde bych ho měl určitě zahlédnout. Konečně, hnán neodolatelným puzením, odhodlal jsem se ukrýt přímo v otcově pokoji a na pískouna si počkat.

Jednoho večera otec mlčel, matka byla smutná a já z toho usoudil, že přijde pískoun; předstíral jsem proto velkou únavu, už před devátou jsem odešel z pokoje a schoval se v závětrří těsně vedle dveří. Zavrzaly domovní dveře, kdosi šel průjezdem ke schodišti, zvolna, těžkým dunivým krokem. Matka se sourozenci rychle přešla kolem mne. Tiše – tiše jsem otevřel dveře do otcovy jizby. Otec jako obvykle seděl mlčky a strnule zády ke dveřím, nevšiml si mě; hbitě jsem byl uvnitř za závěsem, který byl zatažen před otevřenou skříní hned vedle dveří; ve skříní měl otec uloženy šaty. – Kroky duněly blíž – stále blíž – stále blíž – venku kdosi kašlal a šátral se a podivně bručel. Srdce mi bušilo strachy a očekáváním. – Těsně, docela těsně u dveří rázné dupnutí – prudký úder na kliku a dveře se rachotivě rozletí! – Vší mocí se vzchopím a opatrně vyhlédnu zpoza záclony. Uprostřed jizby před otcem stojí pískoun, jasná zář svíc mu žhne do tváře! – Pískoun, ten strašlivý pískoun je starý advokát Coppelius, co u nás někdy bývá na oběd!

Ale ani ta nejpříšernější postava by ve mně nebudila hrůzu větší než právě Coppelius. – Představ si vysokého širokoplecího muže s neforemně tlustou hlavou,

s okrově žlutým obličejem, s chomáči trčícího šedého obočí, zpod něhož se blýskají dvě nazelenalé pichlavé kočičí oči, veliký, silný nos strmící nad horním rtem. Křivá ústa se co chvíli špulí do uštěpačného chechtotu; to se pak na lících objeví dvě temně rudé skvrny, a zaťatými zuby se dere ven podivně syčivý zvuk. Coppelius vždycky přicházel v popelavě šedém kabátě staromódního střihu, ve stejné vestě a v právě takových kalhotách, k tomu nosíval ovšem černé punčochy a střevíce s malou peckovitou přezkou. Malá paruka jen taktak zakrývala temeno, ruličky kadeří vězely vysoko nad velkýma rudýma ušima a širá hlavní kštice trčela stranou šíje, takže bylo vidět stříbrnou přezku, která spínala nabíraný nákrčník. Vůbec byla celá ta postava odpudivá a ohyzdná; ale nám dětem se především hnusily jeho velké kloubnaté kosmaté pěsti, že jsme cítily odpor ke všemu, čeho se dotkly. Toho si všiml a od té chvíle bylo mu potěšením pod tou a onou záminkou dotknout se toho a onoho kousku koláče nebo nějakého sladkého ovoce, které nám matka tajně podstrčila na talíř, takže jsme ten pamlsek samým hnusem a odporem už nemohli jíst, ač jsme z toho měli oči celé uplakané. Stejně tak si počínal, kdykoliv nám otec ve svátek nalil sklínku sladkého vína. To pak Coppelius rychle přešel pěstí nad sklínkou anebo si sklínku dokonce přisunul k modrým rtům a zachechtal se málem dábelsky, že smíme zlost dát najevo jen tichým vzlykáním. Říkával nám „malé šelmy“; když tu byl, nesměli jsme ze sebe vydat hlásku, a proklínali jsme toho ošklivého nenáviděného mužského, který nám bedlivě a s rozmyslem kazil i tu nejmenší radost. Matka odpudivého Coppelia zřejmě nenáviděla neméně než my; jen se totiž objevil, její veselá mysl, její járá bezstarostnost se rázem proměnily v tklivou, chmurnou vážnost. Otec se vůči němu choval, jako kdyby byl nějaká vyšší bytost, jejíž nezpůsoby je nutné strpět a již je třeba stůj co stůj udržovat v dobré náladě. Coppelius jen nenápadně naznačil, a už se vařily oblíbené pokrmy a podávala vzácná vína.

Když jsem teď Coppelia uviděl, vytanula mi v duši děsivá a strašná myšlenka, že zřejmě to není nikdo jiný než pískoun, jenže pískoun už pro mne nebyl tím strašidlem z pohádek na dobrou noc, který do soviho hnízda na půlměsíci nosí na krmení dětské oči – ne! – byl to ohyzný přízračný zloduch, který všude, kam vkročí, přináší jen trápení, bídu a brzký, leč nepomíjející zmar.

Byl jsem jako přimrazený. Protože mi hrozilo, že mě objeví, a jak mi bylo až příliš zřejmé, tvrdě ztrestají, zastavil jsem se, jen hlavu jsem vystrčil zpoza závěsu a pilně poslouchal. Otec přijal Coppelia až obřadně. „Vzhůru! – Do díla!“ zahlaholil Coppelius chraptivě a skuhravě a odhodil kabát. Otec tiše a pomalu svlékl župan a jeden i druhý si oblékli dlouhé černé pláště. Kde je vzali, to jsem nepostřehl. Otec otevřel křídlové dveře u jedné skříně ve zdi; ale viděl jsem, že co jsem tak dlouho měl za skříň ve zdi, vlastně žádná skříň není, že je to jakási černá dutina a v ní stojí černá kamna. Coppelius k nim přikročil a z kamen praskavě vyšlehl modrý plamen. Ach Bože! – když se můj starý otec naklonil k ohni, vypadal najednou úplně jinak. Jakási hrozná křečovitá bolest jako kdyby jeho mírné poctivé rysy pokroutila tak, že se podobal ohyznému odpudivému ďáblovi. Podobal se Coppeliovi. Ten rozkomíhal žhavě rudé kleště a z hustého kouře jimi lovil světélkující kusy jakési hmoty a do nich pak pilně bušil. Připadalo mi, jako kdyby se objevovaly všude kolem lidské obličejce, ale bez očí – namísto nich hnusné černé díry. „Oči sem, oči sem!“ hlaholil Coppelius tlumeně a dunivě. Až jsem zaječel, jaký divý děs se mě prudce zmocnil, a z úkrytu jsem se rovnou zřítíl na podlahu. „Ty malá šelmo! – Ty malá šelmo!“ zamečel Coppelius a zaskřípěl zuby – prudce mě zvedl a mrštil mnou na kamna, až mi plamen začínal ožehovat vlasy. „Teď máme oči – oči – jedny krásné dětské oči.“ Tohle zašeptal Coppelius a pěstmi vylovil z plamenů žhavě rudá zrna, která mi už už chrstl do očí. Ale otec zvedl ruce v úpěnlivé prosbě a vyhrkl: „Mi-

stře! Mistře! Nech mému Nathanaelovi oči – nech mu je!“ Coppelius se ječivě zachechtal a houkl: „Tak ať si kluk oči nechá a ať si ve světě odfňuká svoje; my teď ovšem pořádně prozkoumáme mechanismus rukou a nohou.“ A drsně mě popadl, až klouby zaprašťely, a odšrouboval mi ruce a nohy a přiložil je hned tady, hned tam k tělu. „...ony se venkoncem nikam pořádně nehodí, tak dobře, dáme je, jak byly! Ten dědek tomu rozuměl!“ sykal a ševelil Coppelius; ale kolem mne všechno černalo a temnělo, všemi nervy a údy projela mi náhlá křeč – už jsem nic necítil. Po tváři mi přejelo něžné vřelé dechnutí, probudil jsem se jako z nějakého smrtelného spánku; nade mnou se skláněla matka. „Je pískoun ještě tady?“ vypravil jsem ze sebe. „Ne, milé dítě, ten už je dlouho, dlouho pryč, ten už ti neublíží!“ – promluvila matka a líbala a laskala miláčka, kterého si vydobyla zpátky.

Co bych Tě unavoval, rozmilý Lothare! Co bych Ti sáhodlouze vykládal podrobnosti, když Ti toho zbývá ještě tolik dovyprávět! Dost už! – prostě mě odhalili při tom poslouchání a Coppelius mě týral. Úzkost a děs mi přivodily prudkou horečku, již jsem několik týdnů churavěl. „Je pískoun ještě tady?“ – bylo mé první zdravé slovo a příznak, že jsem se uzdravil, že jsem zachráněn. – Budu Ti vyprávět už jen o nejstrašlivějším okamžiku svého mládí; pak budeš přesvědčen, že není nějakou otupělostí mých očí, připadá-li mi všechno bezbarvé, že to temný osud opravdu přehodil přes můj život nějaký kalný mračný závoj, který roztrhám možná až ve smrti.

Coppelius už se neukázal, pravilo se, že odjel z města. Uplynul tak asi rok a my jsme podle dávného nezměnného zvyku večer seděli u kulatého stolu. Otec byl veselý a vyprávěl nadmíru zábavně o cestách, které vykonal ze svých mladých let. Vtom jsme zaslechli, když odbíjela devátá, jak zničehonic zavrzaly ve veřejích domovní dveře a průjezdem a po schodech vzhůru zaduněly pomalé olověné těžké kroky. „To je Coppelius,“ řekla matka a zbledla. „Ano! – to je Coppelius,“

opakoval otec mdle a nalomeně. Matce vytryskly z očí slzy. „Ale otče, otče!“ vyhrkla, „je to nutné?“ – „Naposledy!“ opáčil otec, „naposledy jde za mnou, slibuji ti to. Jen jdi, jdi s dětmi! – Jděte – jděte do postele! Dobrou noc!“

Bylo mi, jako kdyby mě někdo zamáčkl do těžkého chladného kamene – dech se mi zajíkl! – Matka mě popadla za ruku, když jsem se zastavil a nehýbal se: „Pojď, Nathanaeli, jen pojď!“ – Dal jsem se odvést, vešel jsem k sobě do komory. „Buď klidný, buď klidný, lehni si do postele! – spi – spi,“ zavolala matka za mnou; ale mne trýznila nevyšlovná niterná úzkost a neklid, a nedokázal jsem zamhouřit oka. Přede mnou se tyčil nenáviděný odporný Coppelius s blýskajícíma se očima a potutelně se na mne smál, marně jsem se pokoušel zbavit se toho přízraku. Mohla být už půlnoc, když se ozvala děsná rána, jak kdyby někdo vystřelil z děla. Celý dům se dunivě otrásl, za dveřmi se přehnal rachotivý hukot, kdosi řinčivě přirazil domovní dveře. „To je Coppelius!“ vyhrkl jsem zděšeně a vyskočil z postele. Kdosi zaječel a pronikavě, bezútešně zanaříkal; pádil jsem k otci do pokoje, dveře byly dokořán, proti mně se vyvalil dusivý dým, služka vykřikla: „Ach, pán! – pán!“ Před kouřícími kamny na podlaze ležel otec, mrtvý s obličejem dočerna sežehlým, příšerně znetvořeným, kolem něho štkaly a skučely sestry – matka v bezvědomí ležela vedle nich! – „Coppelie, ty prokletý satane, tys otce zabil!“ – vykřikl jsem; pozbyl jsem smyslů. Když dva dny nato otce kladli do rakve, měl rysy v tváři zase už mírné a něžné, tak jako kdysi zaživa. Vzešla mi v duši útěcha, že jeho spolek s ďábelským Coppeliem jej do věčné zkázy uvrhnout nemohl.

Výbuch vzbudil sousedy, ta událost se roznesla a dostala se před vrchnost; ta chtěla obeslat Coppelia a hnát jej k odpovědnosti. Jenže Coppelius odtud beze stopy zmizel.

Když Ti řeknu, rozmilý můj příteli, že onen obchodník s tlakoměry byl právě zlotřilý Coppelius, nebudeš

mi mít za zlé, že ten neblahý zjev si vykládám jako cosi, co přináší těžkou pohromu. Byl oblečen jinak, ale Coppeliova postava a rysy tváře zapsaly se mi příliš hluboko do hloubi duše, aby tu byl možný omyl. Nadto Coppelius ani nezměnil jméno, vydává se tu, jak slyším, za jednoho piemontského mechanika a říká si Giuseppe Coppola.

Jsem rozhodnut pustit se s ním do křížku a pomstít otcovu smrt, ať už to všechno dopadne, jak chce.

Matce nevyprávěj nic o tom, jak a kdy se objevila ta příšerná obluda – pozdravuj mou milou spanilou Kláru, napíšu jí, až budu v klidnějším rozpoložení mysli. Žij blaze atd. atd.

KLÁRA NATHANAELOVI

Pravda je, žes mi už hodně dlouho nepsal, přesto však si myslím, že mě nosíš v srdci i v mysli. Vzpomínals na mne totiž notně živě, když ses chystal odeslat svůj poslední dopis bratru Lotharovi a namísto jemu adresovals jej mně. Radostně jsem dopis rozlomila a uvědomila si ten omyl teprve nad slovy: „Ach, můj rozmilý Lothare!“ – V tu chvíli neměla jsem číst dál a měla jsem dopis odevzdat bratrovi. Ale Tys mi dřív také občas s dětskou škádlivostí vyčítal, jakou to mám klidnou, žensky uvážlivou mysl, že tak jako pravá žena, hrozí-li domu zřícení, než vezme nohy na ramena, rychle ještě uhladí neladný záhyb na zácloně v okně; a já Tě tedy asi těžko mohu ujišťovat, že začátek Tvého dopisu mnou hluboce otrásl. Málem jsem ani nedýchala, dělaly se mi mžitky před očima. – Ach, můj rozmilý Nathanaeli! Co hrozného to asi vešlo do Tvého života! Odloučíme se od sebe, nikdy už Tě neuvidím, ta myšlenka mi projela hrudí jako bodnutí žhavou dýkou. – Četla jsem a četla! – Jak jsi vylíčil toho odpudivého Coppelia, to je strašné. Teprve teď jsem se dozvěděla, že Tvůj dobrý starý otec zemřel takovou strašlivou, násilnou smrtí. Bratr Lothar, kterému jsem odevzdala jeho vlastnictví, pokoušel se mě uklidnit, ale příliš se

mu to nezdařilo. Ten neblahý obchodník s tlakoměry Giuseppe Coppola mě pronásledoval na každém kroku a malém se stydím přiznat, že mi dokázal zkazit zdravý, dosud tak klidný spánek všelijakými podivnými snovými obrazy. Ale záhy, už druhý den, bylo to se mnou docela jiné. Nezlob se na mne, můj vroucně milovaný, pokud by Ti Lothar snad říkal, že vzdor Tvé podivné předtuše, podle níž Ti Coppelius způsobí něco zlého, jsem jako vždy veselý bezstarostně myslí.

Bez okolků ti přiznám jen to, že podle mého mínění všechno to strašlivé a hrozné, o čem mluvíš, zdálo se pouze v Tvém nitru a skutečný, pravý vnější svět že na tom všem měl asi podíl pramalý. Starý Coppelius asi byl pořádně odpudivý, ale odpor vůči němu ve vás dětech probudilo to, že nenáviděl děti.

Pochopitelně se v Tvé dětské mysli děsivý pískoun z pohádek na dobrou noc pojil se starým Coppeliem, který pro Tebe, i když jsi nevěřil na pískouna, nepřestal být strašidelnou obludou, nebezpečnou především dětem. To příšerné noční řádění s Tvým otcem nebylo nejspíš nic jiného, než že ti dva tajně provozovali alchymistické pokusy, což se nemohlo líbit matce, ježto se tím vyhazovalo oknem hodně peněz, a navíc, jak prý to už u takových laborantů bývá, otcova mysl, zaujatá jen a jen šalebným pachtěním po výsostné pravdě, odvracela se od rodiny. Otec si smrt dojistá přivodil vlastní neopatrností a Coppelius na tom nemá vinu. Věřil bys, že jsem se včera ptala zkušeného souseda lékárníka, zda třeba při chemických pokusech může dojít k takovému výbuchu, který vmžiku usmrcuje? Řekl: „Och ovšem,“ a vylíčil mi, jak je jeho zvykem, obšírně a podrobně, jak se to může stát, a vyslovil při tom tolik podivně znějících jmen, že jsem si je ani nedokázala zapamatovat. – Teď se asi budeš mrzet na svou Kláru, asi si řekneš: „Do takhle chladné mysli nepronikne jediný paprsek tajemna, jež člověka často objímá neviditelnými pažemi; ona dohlédne jen na pestrý povrch světa a raduje se jako dětské dítě ze

zlatě se blyštícího plodu, v jehož nitru se arci ukrývá smrtící jed.“

Ach, rozmilý Nathanaeli! Věřil bys, že i ve veselých – nenucených – bezstarostných myslích může sídlit předtucha temné moci, která nevraživě usiluje zahubit nás přímo v našem vlastním Já? – Ale odpusť mi, jestliže já prostoduché děvče se odvažuji nějak si naznačit, co si vlastně myslím o takovém zápase v duši. – Možná nakonec ani nenaleznu vhodná slova a Ty se mi vysměješ, ne proto že mám na mysli něco hloupého, nýbrž proto že se tak neobratně snažím to vyslovit. Existuje-li temná moc, která zhola nenávistně a proradně klade nám do duše nit, jíž nás pak spoutá a vleče po nebezpečné, zhoubné stezce, na niž bychom jinak nevzkročili – existuje-li taková moc, pak se určitě v nás utváří do podoby, jakou máme i my, ba určitě se proměňuje v samo naše Já; jen tak totiž v ni věříme a skýtáme jí místo, jaké potřebuje, aby dokonala to tajné dílo. Máme-li dostatek pevného rozumu, který nabyl sil utěšeným životem, abychom vždy poznali, že to, co na nás působí, jsou cizí nepřátelské síly a klidným krokem brali se po cestě, na niž nás postrčily naše sklony a povolnost, pak zahyne v marném zápolení o podobu ta hrozná moc, jež by měla být naším vlastním zrcadlovým obrazem. „Je také jisto,“ dodává Lothar, „že ta temná psychická síla, pokud jsme se jí přímo v sobě oddali, často vtahuje do našeho nitra cizí postavy, jež nám vrhá do cesty vnější svět, takže sami vzněcujeme jen ducha, který, jak se v podivném klamu domníváme, z oné postavy promlouvá. Je to však fantóm našeho vlastního Já, jehož vroucí příbuzenství a jehož hluboké působení na naši mysl nás uvrhá do pekla nebo nás povznáší na nebesa.“ – Postřehls, rozmilý Nathanaeli, že jsme se tu, já a bratr Lothar, vyslovili sdostatek o předmětu zvaném temné síly a mocnosti; ten mi nyní, co jsem tu ne bez námahy vypsala z něho to nejhlavnější, připadá, jak se patří hluboký. Co říkal Lothar vposledku, tomu tak úplně nerozumím, jen tuším, co má na mysli, a přesto se

mi zdá, že je to snad všechno holá pravda. Prosím Tě, vyžeň si docela z hlavy toho hnusného advokáta Coppelia a obchodníka s tlakoměry Giuseppa Coppolu. Buď přesvědčen, že tyhle cizí postavy nic vůči tobě nesvedou; jen víra v jejich nepřátelskost bude s to způsobit, aby vskutku byli vůči tobě nepřátelští. Kdyby z Tvého dopisu nepromlouvala hluboká zjitřenost Tvé mysli, kdyby mě neskličoval Tvůj stav až na dno duše, věru bych se nad advokátem Pískounem a nad obchodníkem s tlakoměry Coppeliem mohla usmívat. Buď utěšené mysli – utěšené mysli! – Umínila jsem si, že se u Tebe objevím co Tvůj strážný duch a ohyzdného Coppolu, kdyby snad ho napadlo, aby Tě ve snech obtěžoval, zaženu hlasitým smíchem. Já se ho ani trochu nebojím, ani těch jeho škaředých pěstí, nebude mi co advokát kazit mlsání ani co pískoun oči. Navždy Tvá, můj ze srdce vroucně milovaný Nathanaeli, atd. atd. atd.

NATHANAEL LOTHAROVÍ

Je mi nadmíru nemilé, že Klára nedávno omylem, jež jsem arcí způsobil já svou roztržitostí, rozlomila a přečetla dopis tobě. Napsala mi hluboký filosofický list, v němž podrobně dokazuje, že Coppelius a Coppola existují pouze v mém nitru a jsou fantómy mého Já, které se okamžitě rozplynou v prach, jakmile je jako takové poznám. Opravdu, člověk by si neměl myslet, že duch, který z takových spanile se usmívajících dětských očí často zasvítí jako líbezný sladký sen, dokáže tak chytře, tak magistrovsky rozeznávat věci. Klára se odvolává na Tebe. Mluvili jste o mně. Tys jí nejspíš přednášel o logice, aby se naučila všechno krásně třídit a oddělovat od sebe. – Nech věci být, jak jsou! – Ostatně je asi jisto, že obchodník s tlakoměry Giuseppe Coppola vůbec není advokát Coppelius. Chodím na přednášky k jednomu profesorovi fyziky, který k nám teprve nedávno přibyl, jmenuje se jako onen proslulý přírodovědec Spallanzani a je italského původu. Ten

zná Coppolu už mnoho let, a nadto je z jeho výslovnosti poznat, že je skutečně z Piemontska. Coppelius byl Němec, ale jak se mi zdá, ne zrovna počestný. Úplně klidný nejsem. Vy mě, Ty i Klára, máte za chmurného snílka, ale já se nemohu zbavit dojmu, jaký na mne dělá Coppeliova prokletá tvář. Jsem rád, že je pryč z města, jak mi řekl Spallanzani. Tenhle profesor je podivný člověk. Drobný boubelatý muž, obličej se silnými lícními kostmi, s jemným nosem, s našpulenými rty, s malýma pichlavýma očkama. Ale lépe než podle jakéhokoli popisu učiníš si o něm obraz, když se podíváš na Cagliostra, tak jak ho do jednoho berlínského kapesního kalendáře vymaloval Chodowiecki. – Tak vypadá Spallanzani. – Nedávno jdu nahoru po schodech a všimnu si, že závěs před jedněmi skleněnými dveřmi, jindy pečlivě zatažený, se po jedné straně poodhrnul. Sám ani nevím, jak jsem na to přišel, abych se, zvědavce, tou škvírou podíval dovnitř. V pokoji tam vysoká ženština v nádherných šatech, skvěle souměrná, seděla u malého stolu, obě ruce měla sepnuté a položené na něm. Seděla naproti dveřím, takže jsem viděl celý její andělský sličný obličej. Zdálo se, že mě nepostřehla, a vůbec měly její oči v sobě cosi strnulého, skoro bych řekl, že strádaly schopností vidět, připadalo mi to, jako kdyby s otevřenýma očima spala. Měl jsem notně nepříjemný pocit, a tak jsem se tiše odkradl do auditoria, které bylo hned vedle. Pak jsem se dozvěděl, že ta postava, kterou jsem uviděl, byla Spallanzaniho dcera Olimpia; Spallanzani ji kupodivu a naneštěstí zamyká, tak aby se k ní nedostal živáček. – Možná že je nakonec třeba dementní nebo tak nějak. – Proč Ti ale tohle všechno píšu? Lépe a podrobněji bych Ti to všechno mohl vyložit ústně. Věz totiž, že za čtrnáct dnů jsem u vás. Musím zas uvidět mého líbezného andílka, mou Kláru. Pak bude rázem pryč veškerá rozladěnost, která mě už už ovládla (to musím přiznat) po tom fatálním rozumbradovském dopise. Proto také jí dnes nepíšu. Tisíce pozdravů atd. atd. atd.

Nikdo si nevymyslí nic podivnějšího a neobyčejnějšího

ho, než je to, co se stalo s mým nebohým přítelem, s mladým studentem Nathanaelem a co jsem si ti, čtenáři mně nakloněný, umínil vyprávět. Zažils snad, vlídný můj čtenáři, snad někdy něco, čeho by tvá hrud', tvé srdce i tvá mysl byly plny po okraj a všechno ostatní zapudily? Kvasilo a vřelo to v tobě; krev vznícená tak, že kypěla a žhnula, hnala se žilami a sytěji ti zbarvovala líce. Tvůj pohled byl tak zvláštní, jako kdyby chtěl v tom prázdném prostoru pojmout postavy jinému pohledu neviditelné, a cokoliv jsi řekl, rozplynulo se v nejasných vzdeších. Přátelé se tě ptali: „Co je vám, vážený? – Co je to s vámi, drahý pane?“ A tys chtěl ten niterný tvar vyjádřit všemi žhnoucími barvami a stíny a světly a namáhavě ses snažil nalézt vhodná slova, abys vůbec začal. Ale bylo ti, jako kdybys měl hned prvním slovem pěkně naráz pojmout všechno podivuhodné, skvělé, hrozné, veselé, děsivé, co se přihodilo, tak aby to slovo zasáhlo všechny jako elektrická rána. Jenže každé slovo, všechno, co mluva dokáže, zdálo se ti bezbarvé a mrazivé a mrtvé. Hledáš a hledáš a koktáš a zajíkáš se a střízlivé otázky přátel se ti jako ledové závany větru zatínají do tvého vnitřního žáru, až už už zhasíná. Pokud jsi však tak jako některý smělý malíř teprve několika odvážnými čarami načrtl obrys své niterné představy, snadno a lehce jsi pak nanášel stále vášnivěji a vášnivěji barvy a to živoucí hemžení rozmanitých postav přátele uchvacovalo a viděli, tak jako ty, i sebe uprostřed obrazu, který vyprýštil z tvé mysli! – Mne se, to ti, vlídný čtenáři, musím přiznat, vlastně nikdo neptal na příběh mladého Nathanaela; ty však asi víš, že patřím k tomu podivnému pokolení tvůrců, kterým, pokud v sobě cosi nosí, tak jak jsem to předtím vylíčil, je na duši ta, jako když se ptá kdokoliv, kdo se ocitne v jejich blízkosti, a vedle toho i ještě celý svět: „Copak je? Vyprávějte, můj milý!“ – Tak mě cosi docela silně pudilo, abych ti vypověděl Nathanaelův osudný život. Všechno podivuhodné, zvláštní z něho zaplavilo mi celou duši, ale právě proto, a protože tě, čtenáři, musím uzpůsobit k tomu, abys byl schopen snášet

leccos podivného, a toho věru nebude málo, mořil jsem se, abych Nathanaelův příběh začal významně – nevšedně, úchvatně: „Byl jednou“ – překrásný začátek každé povídky, žel příliš střízlivý! – „V malém venkovském městě S. žil“ – to už je trochu lepší, přinejmenším se takový začátek rozmachuje k řádnému vrcholu. – Anebo rovnou in medias res: „Jdi k čertu, vyhrkl student Nathanael, v divém pohledu běs a děs, když obchodník s tlakoměry Giuseppe Coppola...“ – Tohle jsem vsutku už napsal, když jsem z onoho divého pohledu studenta Nathanaela vycítoval cosi směšného; jenomže ten příběh není vůbec legrační. Nenapadal mě žádný výrok, který by snad trochu zrcadlil cosi z barvitého lesku onoho niterného obrazu. Rozhodl jsem se, že vůbec nezačnu. Vezmi, vlídný čtenáři, ty tři dopisy, o nichž mě přítel Lothar laskavě zpravil, za obrys onoho tvaru, do něhož se teď vyprávěním budu snažit nanést víc a víc barvy. Možná se mi podaří najednou postavu jako, slušný portrétista pojmout tak, aby ti připadla podobná, i když neznáš originál, ba aby se ti zdálo, jako kdybys onoho člověka na vlastní oči skutečně někdy spatřil. Možná si pak, čtenáři, budeš myslet, že není nic podivuhodnějšího a úžasnějšího než skutečný život a ten že přece básník dokáže vystihnout pouze jako nejasný odraz v matně vybroušeném zrcadle.

Aby bylo jasnější, co je nutno vědět hned na začátku, dlužno k dopisům ještě dodat, že záhy poté co Nathanaelův otec zemřel, Kláru a Lothara, děti jednoho vzdáleného příbuzného, který rovněž zemřel a zanechal je co siroty, Nathanaelova matka přijala k sobě. Klára a Nathanael k sobě pojali prudkou náklonnost, proti tomu nikdo na světě nemohl nic namítat; a tak se zasnoubili, když Nathanael odjel z onoho města, aby dále studoval v G. Tam se nachází, když píše svůj poslední dopis, a chodí na přednášky k proslulému profesoru fyziky Spallanzanimu. Teď bych mohl klidně pokračovat ve vyprávění; ale

v téhle chvíli mám Klářin obraz tak živě před očima, že nemohu odvrátit pohled, tak jak se to dělo vždy, když na mne pohlédla s tím svým spanilým úsměvem. – Nedalo se nikterak říci, že Klára je sličná; to si mysleli všichni, kdo se z moci úřední vyznají v kráse. Avšak architekti velebili ryzí podobu její postavy, malířům šíje, ramena a hrud' připadaly tvarů málem až příliš cudných, naproti tomu se vesměs zamilovali do podivuhodných magdalénovských vlasů a žvanili málem donekonečna o batoniovském koloritu. Jeden z nich, skutečný fantasta, pak nanejvýš neobvykle přirovňoval Klářiny oči k jednomu Ruisdaelovu jezeru, v němž se zrcadlí čirý azur bezoblačného nebe, lesy a pláňe samý květ, veškerý pestrý, utěšený život té bohaté krajiny. Básníci a mistři však šli ještě dál a říkali: „Co jezero – co zrcadlo! – Můžeme se snad dívat na to děvče, aby nám z jejího pohledu nesálaly vstříc podivuhodné nebeské zpěvy a zvuky, které nám pronikají až na dno duše, až se v ní všechno jen tetelí a hýbá? My nic tak umného nezazpíváme, ono vůbec na nás nic tak příliš zajímavého není, a to také zřetelně čteme v jemném úsměvu poletujícím kolem Klářiných rtů, kdykoliv se jí snažíme něco začimčarat, co se tváří jako zpěv, ač se to dere na svět jen jako změt jednotlivých nesouvislých tónů.“ Bylo tomu tak. Klára vládla živou obrazností veselého, přirozeného, dětinského děcka, hlubokou žensky něžnou myslí, jasným, ostře pronikavým rozumem. Kdo mluvil mlhavě a nejasně, ten u ní neměl na růžích ustláno; Klára totiž nebyla na dlouhé klábosení, to neměla ve své mlčenlivé povaze; její jasný pohled a jemný ironický úsměv řekly vše: Milí přátelé! To si o mně myslíte, že ty vaše rozplizlé stínové obrazy měla bych mít za cosi opravdového, co kypí životem? – Kláru proto kdekdo haněl co studenou, bezcitnou, prozaickou; ale jiní, kteří život pojímali v jeho nepochybné hloubce, nesmírně milovali to srdečné, rozumné děvče s dětskou duší, ale nikdo ne tolik jako Nathanael, který se vědám a umění oddával s radostí a náruživě. Klára lpěla na milovaném celou

duši; první mráčky táhly jí životem, když se Nathanael od ní odloučil. S ohromným nadšením vrhla se mu do náruče, když teď, tak jak to sliboval v posledním dopise Lotharovi, v rodném městě opravdu vešel do matčina pokoje. Všechno dopadlo tak, jak si Nathanael představoval; ve chvíli, kdy znovu spatřil Kláru, nepomyslel ani na advokáta Coppelia, ani na Klářin moudrý dopis, jakákoli rozmrzelost se vytratila.

Přesto však měl Nathanael pravdu, když příteli Lotharovi psal, že postava toho odpudivého obchodníka s tlakoměry Coppoly mu notně nepříjemně vešla do života. Všichni to cítili, ježto Nathanael hned v prvních dnech celou svou bytostí jevil se jako někdo naprosto jiný. Upadal do chmurného snění a záhy tak činil naprosto zvláště, tak jako na to u něho nikdy nikdo nebyl zvyklý. Všechno, celý život pro něj byl najednou sen a předtucha; neustále mluvil o tom, jak každý člověk, ač si šalebně myslí, že je svobodný, jen slouží temným mocnostem ke kruté hře, marně se tomu vzpouzí, je nutno pokorně se smířit s tím, co komu určil osud. Odvažoval se dokonce tvrdit, že je pošetilé myslet si, že tvoříme umění a vědu, jak si zamane naše nezávislá vůle; nadšení, díky němuž člověk jedině je schopen tvořit, nepochází z vlastního nitra, nýbrž je působením nějakého vyššího principu, který tkví mimo nás.

Moudré Kláře bylo takové mystické blouznění nanejvýš proti mysli, ale zdálo se jí marné pouštět se do nějakého namítání. Jen tehdy, dokazoval-li Nathanael, že takovým neblahým principem je Coppelius, což jej napadlo ve chvíli, kdy napínal sluch za závěsem, a že tenhle odpudivý zloduch bude mu hrůzně na překážku v jeho milostném štěstí, Klára velice zvažněla a zahovořila: „Ano, Nathanaeli! Máš pravdu, Coppelius je takový neblahý nepříjemný princip, dokáže to pouze tehdy, nevyženeš-li jej ze srdce a z mysli. Pokud v něj budeš věřit, bude tu a bude působit, jen tvá víra je jeho moc.“ – Nathanael, celý rozezlený, že Klára existenci zlého ducha konstatuje pouze v jeho